

دانشگاه باقر العلوم
(عبر دولتی - غیر انتفاعی)

دانشگاه باقر العلوم علیه السلام
دانشکده معارف، فلسفه و کلام اسلامی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته: فلسفه و کلام اسلامی

عنوان:

عقل و کارکردهای آن از منظر دیوید هیوم و شهید مطهری

استاد راهنما:

دکتر محمد مهدی گرجیان

استاد مشاور:

دکتر محسن قمی

نگارش:

سید جواد میرمهدی پور

تیر ۱۳۸۹

الله أكبر

دانشگاه باقر العلوم
(عمر دولتی - عبر انعمانی)

دانشگاه باقر العلوم علیه السلام
دانشکده معارف، فلسفه و کلام اسلامی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته: فلسفه و کلام اسلامی

عنوان:

عقل و کارکردهای آن از منظر دیوید هیوم و شهید مطهری

استاد راهنما:

دکتر محمد مهدی گرجیان

استاد مشاور:

دکتر محسن قمی

نگارش:

سید جواد میرمهدی پور

تیر ۱۳۸۹

صور تجلسه دفاعيه

تقدیم ہے:

حضرت فاطمہ زہرا (سلام اللہ علیہا)

وہم سرفداکارم کہ در طول تحقیق زحمات زیادہی را با حوصلہ پذیرفت.

تقدیر و تشکر:

در ابتدا بر خود لازم می‌دانم که از زحمات استاد ارجمند خود جناب آقای دکتر محمد مهدی کر جیان که با صبر و حوصله،

راه‌نمایی‌های علمی و علمی ارزنده‌ای را در پیشبرد این تحقیق ارائه دادند قدر دانی و سپاسگذاری نمایم.

همچنین با تشکر و قدر دانی از استاد عزیزم جناب آقای دکتر قمری که با مشاوره‌های خود در طول تحقیق حاضر و در طول

تحصیل، مرهون بهره‌های علمی اندوخته‌های کلاسی ایشان، هستم. در ادامه بر خود لازم می‌دانم تا از کسانی که به هر نحوی در

به ثمر رسیدن این اثر نقش داشته‌اند تشکر و قدر دانی کنم. از کادر اجرایی دانشگاه نیز بهت یاری بنده در پیشبرد این کار

نهایت قدر دانی را دارم.

چکیده:

پژوهش حاضر بحثی است بصورت تطبیقی بین آراء فلسفی دیوید هیوم، فیلسوف حسی که تاثیر بسزایی در فلسفه دوره جدید داشته است با آراء و نظریات شهید مرتضی مطهری، فیلسوفی مسلمان، عقل گرا و معاصر که از پیروان و مفسران بزرگ حکمت متعالیه می باشد، حکمتی که مؤسس آن صدر المتألهین شیرازی با تلفیق فلسفه و عرفان حکمتی متعالی از خود به یادگار گذارده است.

در این تحقیق سعی بر اینست که نظرات هیوم را در رابطه با جایگاه عقل و کارکرد آن در حوزه نظری و عملی بیان کنیم. در حوزه عقل نظری، نظرات او را در اینکه آیا عقل تأثیری در یافته های مستقیم، با واسطه و در نحوه پیدایش این یافته ها، داشته است یا اینکه تماماً ادراکات و یافته های بشری از حس شروع شده و به خیال ختم می شود و عقل را غیر از فهم این یافته های جزئی جایگاهی نیست؟ لذا به بررسی منشأ تصورات و تصدیقات می پردازیم، با بررسی در آثار هیوم به این نکته میرسیم که او معرفت بشری را در یافته های مستقیم از حس می داند، با این نگرش و مبنا، جوهر نفسانی و جسمانی، علیت، مفاهیم کلی و مهمتر از همه مابعدالطبیعه که اساسی ترین معرفت بشری در گرو اثبات آن است در موضع تردید قرار می گیرد. همچنین به جهت تطبیق با آراء هیوم، نظرات شهید مطهری را در رابطه با جایگاه عقل و کارکرد آن در حوزه نظری بیان می کنیم که ایشان، تمام یافته های انسان را متکی به عقل می دانند و عقل را مدرک مفاهیم کلی، جوهر، معقولات اولیه و ثانیه منطقی و فلسفی می دانند، لذا راه برای اثبات فلسفی مابعدالطبیعه ممکن می شود.

بعد از بررسی کارکرد عقل نظری از منظر هیوم به جایگاه و کارکرد عقل عملی در موضوعاتی مانند: رابطه عقل نظری با عقل عملی، فضیلت، عدالت، اراده، آزادی، سودمندی، و عقل ابزاری از منظر هیوم می پردازیم و به این نکته می رسیم که هیوم رابطه ای بین عقل نظری و عملی قائل نیست و مفاهیم ارزشی در اخلاق را اعتباری می داند و منشأ آن را در سودمندی و لذت طلبی انسان می بیند و در زندگی عملی انسان به عقلی معتقد است که انسان را برای رسیدن به خواسته های طبیعی، غریزی و حیوانی، ابزار و راهنما باشد اما در مقابل با بررسی نظرات شهید مطهری در این موضوعات از عقل عملی، به این نکته می رسیم که ایشان عقل عملی را کاملاً با عقل نظری مرتبط می دانند و فعل اخلاقی را فعلی می دانند که قابل ستایش و تقدیس باشد و انسان را به خدا نزدیک گرداند لذا ارزش های اخلاقی را حقیقی می دانند و به همین جهت در زندگی عملی به عقلی معتقدند که سعادت ابدی را در پیراستن از رذایل و مادیات و پیوستن به حقیقت بی نهایت می دانند

واژه های کلیدی: عقل، علم حضوری، تصورات، مفاهیم کلی، اخلاق.

فهرست مطالب:

۱	کلیات : طرح تحقیق
۱	۱- بیان مساله
۱	۲- اهمیت و فایده:
۲	۳- سابقه تحقیق:
۳	۴- اهداف تحقیق:
۳	۵- سؤالات (اصلی و فرعی) تحقیق:
۴	۶- فرضیه‌های تحقیق:
۵	۷- پیش فرض های تحقیق:
۵	۸- روش انجام تحقیق:
۵	۹- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات :
۵	۱۰- سازمان دهی تحقیق:
۶	چارچوب نظری تحقیق:
۸	مقدمه: نگاهی به زندگی، آثار، دیدگاههای فلسفی هیوم و شهید مطهری
۸	فصل اول: نگاهی به زندگی، آثار، افکار و تاثیرات فلسفی دیوید هیوم
۸	گفتار اول: زندگی و مصنفات هیوم
۱۱	گفتار دوم: افکار و اندیشه های هیوم
۱۳	گفتار سوم: تأثیرات هیوم بر مکاتب فلسفی جدید
۱۴	الف) اومانسیم (انسان مداری)
۱۵	ب) رمانتیسیم (احساس گرایی)
۱۵	ج) پراگماتیسیم (اصالت عقل)
۱۶	د) پست مدرنیسم (فرانوگرایی)
۱۸	فصل دوم: نگاهی به زندگی، آثار و دیدگاههای شهید مطهری
۱۸	گفتار اول: زندگی و آثار شهید مرتضی مطهری (ره)
۱۹	الف: تالیفات در رابطه با عقل نظری:
	ب: تالیفات در رابطه با عقل عملی:
۱۹	گفتار دوم: ویژگی ها و نوآوری های فلسفی شهید مطهری
۲۲	گفتار سوم: مفهوم شناسی و مبانی جایگاه عقل از دیدگاه شهید مطهری:
۲۵	بخش اول: جایگاه عقل نظری و کارکرد آن از منظر هیوم و شهید مطهری
۲۶	فصل اول: جایگاه و کارکرد عقل در حوزه شناخت هست‌ها و نیست‌ها از منظر هیوم
۲۷	گفتار اول: تصورات
۲۸	الف: دو دلیل بر مسبوقیت تصورات به انطباعات
۳۱	ب: ادراکات بسیط و مرکب
۳۲	ج: تداعی تصورات
۳۳	د: تعقل و منشأ اصلی آن
۳۴	ی: آثار و نتایج معرفت هیومی درباره تصورات
۳۶	گفتار دوم: علیت و استقرار

۳۶	علیت از منظر هیوم :
۳۸	الف: ارجاع علیت به عادت و تحلیل آن
۳۹	ب: رابطه ضروری
۴۱	ج: استقراء از منظر هیوم
۴۳	گفتار سوم : اصول بدیهی عقلی
۴۵	گفتار چهارم: جوهر
۴۵	الف: جوهر جسمانی
۴۶	ب: جوهر نفسانی
۴۷	ج: وحدت و بساطت نفس
۵۰	گفتار پنجم: مفاهیم کلی
۵۱	ملاحظه ایی در أدله هیوم :
۵۲	گفتار ششم: وجود جهان خارج
۵۴	علت توهم وجود مستمر و مستقل اشياء
۵۷	گفتار هفتم: ما بعد الطبیعه
۵۸	الف: خدا و دین از منظر هیوم
۵۹	نقد و بررسی
۶۰	استدلال هیوم در نفی دین
۶۲	مسأله شر و خدا در منظر هیوم :

فصل دوم: جایگاه و کارکرد عقل در حوزه شناخت هستها و نیستها از منظر شهید مطهری

۶۴	گفتار اول : جایگاه عقل از منظر شهید مطهری
۶۴	گفتار دوم : منشأ تصورات
۶۸	تقریر محل نزاع در منشأ تصورات
۷۰	الف: معقولات اولیه و ثانویه
۷۱	ب : اهمیت معقولات ثانیه
۷۳	ج : معقولات ثانیه منطقی و فلسفی
۷۴	د : راهکارهای فلاسفه اسلامی در منشأ تصورات
۷۶	۱/۱: علم حصولی و علم حضوری
۷۶	۱/۲: تقسیم پذیری علم حضوری
۷۸	۱/۳: بیان وجه اختلاف
۷۹	۱/۴: نظریه متأخرین در باب منشأ تصور معقولات ثانیه فلسفی
۷۹	و : چگونگی تبدیل علم حضوری به حصولی
۸۲	گفتار سوم : علیت و استقراء
۸۳	الف: منشأ مفهوم علیت
۸۳	۱/۱: نظریه عقلی:
۸۴	۱/۲: نظریه حسی:
۸۵	۱/۳: نظریه مقبول
۸۵	۱/۴: توالی و تعاقب
۸۷	ب: علیت و اثبات آن در جهان خارج
۸۸	ج : اشتباه هیوم در انکار علیت و ضرورت
۸۹	د : استقراء
۹۱	۱/۱ - منظر اول: قیاس خفی در استقراء
۹۲	۱/۲ - منظر دوم: اصول عقلائی در استقراء
۹۴	

۹۵	گفتار چهارم: اصول بدیهی عقلی
۹۸	گفتار پنجم: جوهر نفسانی و جسمانی
۱۰۲	گفتار ششم: مفاهیم کلی
۱۰۷	گفتار هفتم: وجود جهان خارج و ما بعد الطبیعه
۱۰۹	الف: تناقضات فلسفه هیوم در حیطه ادراکات:
۱۱۱	ب: مفهوم وجود
۱۱۲	ج: منشأ حصول مفهوم وجود
۱۱۶	د: ما بعد الطبیعه، خدا و دین
۱۱۸	جمع بندی: مقایسه نظریات هیوم و شهید مطهری در حوزه شناخت هست ها و نیست ها
۱۱۸	گفتار اول: عقل
۱۱۹	گفتار دوم: منشأ تصورات
۱۲۰	گفتار سوم: علیت و استقراء
۱۲۲	گفتار چهارم: اصول بدیهی عقلی
۱۲۳	گفتار پنجم: جوهر جسمانی و نفسانی
۱۲۴	گفتار ششم: مفاهیم کلی
۱۲۵	گفتار هفتم: وجود جهان خارج
۱۲۶	گفتار هشتم: مفهوم وجود و ما بعد الطبیعه و دین

بخش دوم: جایگاه عقل عملی و کارکرد آن از منظر هیوم و مطهری ۱۲۸

۱۲۹	فصل اول: عقل عملی و کارکرد آن در شناخت بایدها و نبایدها از منظر هیوم
۱۳۲	الف: عقل و اراده
۱۳۴	ب: فعل اخلاقی
۱۳۹	ج: احساس اخلاقی:
۱۴۰	ح: فضیلت:
۱۴۱	خ: نیک خواهی و عدل
۱۴۲	ن: هیوم و تبیین دوگانه از سود مندی
۱۴۳	و: آزادی و اراده
۱۴۵	ی: رابطه عقل نظری با عقل عملی
۱۴۸	فصل دوم: کارکرد عقل عملی در شناخت بایدها و نبایدها از منظر استاد مطهری
۱۵۱	۱/۱: رابطه عقل نظری و عقل عملی از منظر شهید مطهری
۱۵۳	۱/۲: منشأ تفاوت بینشها در اخلاق
۱۵۴	۱/۳: فعل طبیعی
۱۵۴	۱/۴: فرق فعل طبیعی و اخلاقی
۱۵۵	۱/۵: ملاک ارزشیابی فعل اخلاقی
۱۵۶	(۱) نظریه منفعت:
۱۵۶	(۲) نظریه عاطفی
۱۵۷	(۳) نظریه غیر، دوستی
۱۵۸	(۴) نظریه اراده
۱۶۰	(۵) نظریه علامه مطهری در معیار اخلاق
۱۶۴	۱/۶: رابطه عقل و آزادی
۱۶۵	فصل سوم: مقایسه نظریات هیوم و شهید مطهری در نقش عقل در درک بایدها و نبایدها

۱۶۷	بخش سوم: اقسام عقل از منظر هیوم و شهید مطهری و بیان عقل غایت گرا
۱۶۸	فصل اول : اقسام عقل از منظر هیوم
۱۷۰	فصل دوم: اقسام عقل از منظر شهید مطهری
۱۷۰	۱/۱) عقل محض
۱۷۰	۱/۲) عالم عقول
۱۷۱	۱/۳) وجود عقلی در انسان
۱۷۳	۱/۴) عقل در کتاب برهان
۱۷۳	۱/۵) عقل روانشناختی
۱۷۴	۱/۱) - عقل خیرگرا (زیبا گرا):
۱۷۵	۱/۲) عقل سعادت گرا
۱۷۶	۱/۳) - عقل تمدن گریز
۱۷۶	۱/۴) - عقل گریزی
۱۷۷	۱/۵) - عقل لذتگرا
۱۷۷	۱/۶) - عقل تکلیف گرا
۱۷۸	۱/۷) - عقل غایت گرا
۱۸۰	فصل سوم: مقایسه نظریه هیوم و شهید مطهری راجع به اقسام عقل و بیان عقل غایت گرا
۱۸۲	خاتمه و نتیجه گیری
۱۸۷	فهرست منابع :
۱۹۸	چکیده انگلیسی:

کلیات: طرح تحقیق

۱- بیان مسأله

در این تحقیق، سعی بر این است که در بخش اول: جایگاه عقل و کارکردهای آن را در حوزه معرفت و شناخت به هست ها و نیست ها از منظر دیوید هیوم و آیت الله مرتضی مطهری بررسی کنیم. در این حوزه حدود تردید و انکار عقل نظری از جانب هیوم را بیان می‌کنیم و در نقطه مقابل عقل را از حیث هستی شناختی و درجه اعتبار ادراکات عقلی را نسبت به ادراکات حسی و غیر حسی، و میزان نیازمندی ادراکات حسی، به عقل و وجود عقلی را از منظر استاد مطهری بیان می‌کنیم.

همچنین به کارکرد عقل در باور و معرفت به مابعد الطبیعه که نقطه آغازین اساسی‌ترین معرفت‌های بشری است از منظر ایشان می‌پردازیم.

در بخش دوم: به جایگاه و کارکرد عقل، در حوزه باید و نبایدها و ملاک ارزشمندی فعل اخلاقی از فعل طبیعی پرداخته و میزان تاثیر پذیری عقل عملی از عقل نظری را از منظر ایندو فیلسوف بیان می‌کنیم.

در بخش سوم: اقسام عقل را از این دو دیدگاه بیان می‌کنیم تا با توجه به فرآیند مشربی که در عقل نظری طی کرده‌اند، غایت گرا بودن عقل و معیار سعادت انسانی را در این دو نگاه بررسی کنیم و در پایان از این سه بخش نتیجه گیری می‌کنیم.

۲- اهمیت و فایده:

از آنجایی که مکاتب جدید فلسفی غرب، امروز با شکاکیت در ماوراء الطبیعه مخصوصاً در مبدأ هستی و به گمان اینکه عقل، توانایی درک و استدلال به امور غیر تجربی را ندارد به انحطاط در امور معرفتی کشیده شده اند و این کجروی در اندیشه نظری، در عملکرد عقلانی

آنها شدیداً تاثیر گذاشته و فضیلت را در رذیلت می‌بینند، از اینرو فساد و تباهی، ظلم و تجاوز به حقوق دیگران، عمل به خواهش های نفسانی، خود بینی و خود پرستی را اعمالی عاقلانه می‌پندارند. این تحقیق به کمک فلسفه اسلامی، به ویژه آراء شهید مطهری توانایی عقل را در امور نظری و عملی بیان می‌کند. هر چند که ارزش و جایگاه امور تجربی و حسی را در موارد خود مغتنم می‌بیند، اما وسعت معرفت در بستر عقل را خیلی وسیع تر از درک حسی می‌داند و منظومه ایی که از اصحاب حکمت متعالیه برای نظام ذهنی و عینی عالم وارتباط عقل نظری با عقل عملی ترسیم می‌کند از حیث عقیدتی و عملی، انسان را از بحران در مسائل اساسی معرفتی انسان نجات می‌دهد.

۳- سابقه تحقیق:

تا قبل از علامه طباطبایی و شهید مطهری، تحقیقات مفصلی در رابطه با آراء هیوم در حوزه عقل نظری و عملی و ارائه راهکارهایی برای پاسخگویی به شبهات معرفت شناختی هیوم صورت نگرفته است، ما در این رساله از سویی در صدد بررسی موضوعی معرفت شناختی و آن : کیفیت حصول ادراکات حصولی از ادراکات حضوری و بررسی مفاهیم مربوط به آن با رویکردی تطبیقی بین آراء هیوم و شهید مطهری هستیم . و از سوی دیگر از آنجا که، بیانی جامع و مستقل در رابطه با منشا صدور فعل اخلاقی و فرق آن با فعل طبیعی با رویکردی تطبیقی بین فلاسفه اسلامی و فلاسفه تجربی نشده بود، به این مهم نیز در بخش دوم و سوم رساله پرداختیم . البته بعد از علامه طباطبایی، تالیفاتی در این دو حوزه صورت گرفته (البته نه با رویکرد تطبیقی بین اندیشه هیوم و شهید مطهری)مانند : تبیین براهین اثبات خدا : آیت الله جوادی آملی، معرفت شناسی: استاد حسن معلمی، خدا و مساله شر : محمد حسن قراملکی،

معرفت شناسی: محمد حسین زاده و... که البته در طول تحقیق از مطالب آنها استفاده شده است.

۴- اهداف تحقیق:

- بعد از ذکر نظریات هیوم، در رابطه با عقل نظری و عملی و کاربرد آن، در کلام استاد شهید مطهری به دنبال اثبات اهداف ذیل برای عقل و کارکردهای آن هستیم:
- ۱- معرفت عقلی، مقدم بر معرفت حسی است و قوای حسی اعم از ظاهری و باطنی وسیله هستند برای ادراکات عقلی .
 - ۲- معرفت به جهان خارج، توسط عقل امکان پذیر است .
 - ۳- معرفت به نفس از طریق عقل و ادراک عقلی میسر است
 - ۴- معرفت عقلانی به مابعدالطبیعه، خدا و دین، ممکن است .
 - ۵- غیر از معرفت هایی که عقل، به علم حضوری از جهان خارج اخذ می کند، به ادراکات عقلانی زیادی نیز که دارای صفات و خصوصیات کلی همه شمول هستند، می رسد .
 - ۶- این ادراکات کلی و همه شمول، به یک خصوصیت نیستند بلکه دارای مراتبی هستند.

۵- سؤالات (اصلی و فرعی) تحقیق:

سؤالات اصلی:

- ۱- تعریف و جایگاه عقل و کارکردهای آن در حوزه عقل نظری از منظر هیوم و شهید مطهری چیست ؟
- ۲- جایگاه و کارکرد عقل عملی از منظر ایندو فیلسوف، چیست ؟
- ۳- از منظر هیوم و شهید مطهری، عقل از حیث هستی شناختی و معرفت شناختی به چند شاخه تقسیم می شود ؟

سوالات فرعی :

- ۱- از منظر هیوم و شهید مطهری منشأ هر یک از تصورات و تصدیقات عقل است یا حس؟
- ۲- آیا از منظر هیوم و شهید مطهری عقل توانایی درک جوهر نفسانی و جوهر جسمانی را دارد؟
- ۳- دایره تصرفات قوه خیال از منظر هیوم و شهید مطهری چیست؟ آیا اعطاء کلیت، دادن حکم، انجام مقایسه، کار قوه خیال است؟
- ۴- الفاظی مانند وجود، وجوب، امکان، امتناع و... از منظر هیوم و شهید مطهری ریشه عقلانی دارند یا بی معنی هستند؟
- ۵- از منظر این فیلسوفان پیوند عقل نظری و عملی چگونه می باشد؟
- ۶- حدود و حیطه عقل ابزاری از منظر هیوم و مطهری چیست؟

۶- فرضیه‌های تحقیق:

- ۱- معرفت حقیقی امکان دارد .
- ۲- اگر استدلال عقلی به امور بدیهی و وجدانی برسند مصیب به واقع خواهند بود
- ۳- انسان علاوه بر علم حصولی، علم حضوری دارد و هر علم حصولی، مسبوق به علم حضوری می باشد .
- ۴- تصورات حسی مقدم بر سایر تصورات است .
- ۵- تصدیقاتی در عقل انسان هست که مقدم بر ادراک حسی می باشد .
- ۶- از طریق وجود عقلی خویش می توانیم جوهر و عرض نفسانی و جسمانی را ثابت کرده راه برای مباحث مابعدالطبیعه باز کنیم.

۷- پیش فرض های تحقیق:

۱- واقعست داشتن جهان هستی، مورد حتم است، هر چند جهان هستی فقط در محدوده ادراکات باشد.

۲- ادراک عقلی برای هر انسانی امکان دارد، هر چند به معنای « فهم مجرد» باشد.

۳- حصول علم ممکن است، هر چند در حیطه امور تجربی باشد .

۸- روش انجام تحقیق:

در این پژوهش سعی می‌کنیم ابتدا بصورت توصیفی، نظریات هیوم و شهید مطهری را در حوزه عقل نظری و عملی ذکر کنیم بعد بصورت علی، علل و دلایلی که هیوم بر نظریات خود اقامه کرده بود را از منظر شهید مطهری به نقد بکشیم. اما روش گردآوری اطلاعات این پژوهش: بصورت کتابخوانه ایی است که با فیش برداری از کتب مختلف حاصل شده است .

۹- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات :

هر سه بخش از پژوهش بصورت تحلیل عقلی می‌باشد .

۱۰- سازمان دهی تحقیق:

بحث حاضر شامل یک مقدمه و کلیات، در رابطه با زندگی، آثار و مشرب فلسفی دیوید هیوم و شهید مطهری، و شامل سه بخش و یک خاتمه و نتیجه گیری در پایان می‌باشد که عناوین اصلی و فرعی هر بخش به قرار ذیل است :

بخش اول : جایگاه و کارکرد عقل نظری از منظر هیوم و شهید مطهری.

فصل اول :جایگاه و کارکرد عقل در حوزه شناخت هستها و نیست ها از منظر هیوم.

فصل دوم : جایگاه و کارکرد عقل در حوزه شناخت هست ها و نیست از منظر شهید مطهری

فصل سوم: مقایسه نظریات ایندو فیلسوف، در حوزه شناخت هست ها و نیست ها.

بخش دوم: جایگاه و کارکرد عقل عملی از منظر هیوم و شهید مطهری .

فصل اول: جایگاه و کارکرد عقل در حوزه شناخت بایدها و نبایدها از منظر هیوم .

فصل دوم: جایگاه و کارکرد عقل در حوزه شناخت بایدها و نبایدها از منظر شهید مطهری.

فصل سوم: مقایسه نظریات ایندو فیلسوف در حوزه بایدها و نبایدها.

بخش سوم: اقسام عقل و بیان عقل غایت گرا و سعادت محور

فصل اول: اقسام عقل و بیان عقل غایت گرا و سعادت محور از منظر هیوم

فصل دوم: اقسام عقل و بیان عقل غایت گرا و سعادت محور از منظر شهید مطهری

فصل سوم: مقایسه نظریات ایندو فیلسوف در اقسام عقل

خاتمه و نتیجه گیری

چارچوب نظری تحقیق:

بحث حاضر در بخش اول که جایگاه و کارکرد عقل در شناخت هست ها و نیست ها می باشد نظرات هیوم و شهید مطهری را عمدتاً در هفت عنوان: منشأ تصورات، علیت و استقراء، اصول بدیهی عقلی، جوهر، کلیات، وجود جهان خارج، مابعد البیعه بررسی می کنیم چرا که در صورت اثبات اینکه، حصول معرفت تنها از طریق عقل ممکن است، مهمترین مسائلی که برای نیازهای اساسی معرفت بشری (خدا و دین) مقدمه قرار می گیرد، همین عناوین مذکور می باشد .

در بخش دوم جایگاه و کارکرد عقل در شناخت بایدها و نبایدها از منظر هیوم و شهید مطهری مورد بحث قرار می گیرد که هیوم جایگاه عقل و کارکرد آن را محدود به تبعیت از خواهش

های نفسانی می‌داند و در طرف مقابل شهید مطهری عقل عملی را تابع عقل نظری دانسته و عقل انسانی را از آن جهت که سر سلسله نظام هستی را یافته و خود را مطیع فرامین او قرار داده است، تمام رفتار و اعمال خویش را در رضای خالق انجام می‌دهد، لذا شهید مطهری بین فعل اخلاقی و فعل طبیعی فرق می‌گذارد. از این رو مباحثی چون، فضیلت، فعل اخلاقی، فعل طبیعی، عدالت، اراده، آزادی ... به میان می‌آید. در بخش سوم به اقسام عقل از منظر هیوم و شهید مطهری می‌پردازیم و بیان می‌کنیم که هیوم ارزش و اعتبار عقل را در تبعیت از طبیعت انسانی، سود جویی و نفع، خلاصه می‌کند و عقل غایت‌گرا را، در به لذت، رفاه و سود رسیدن انسان در دنیا می‌داند، اما شهید مطهری از آنجا که عقل عملی را تابع عقل نظری می‌داند عقل غایت‌گرا را در به سعادت ابدی و اخروی رسیدن انسان می‌داند، که این مهم نیز جز به عبودیت خالصانه برای حق حاصل نمی‌شود لذا به مراحل و مراتب معانی عقل می‌پردازیم و عقل منفعت طلب، خیر‌گرا، غایت‌گرا و ... را توضیح می‌دهیم.

مقدمه: نگاهی به زندگی، آثار و دیدگاههای فلسفی هیوم و شهید مطهری

فصل اول: نگاهی به زندگی، آثار، افکار و تأثیرات فلسفی هیوم

گفتار اول: زندگی و مصنفات هیوم

دیوید هیوم در سال ۱۷۳۱ در برویکشایر (محلی در نزدیکی ادینبورگ پایتخت اسکاتلند) به دنیا آمد. خانواده هیوم از حیث مالی توانمند نبود و در سن دو سالگی پدرش را از دست می‌دهد و همراه برادر بزرگترش و تنها خواهر وی در کفالت مادرش می‌ماند. او می‌گوید «همه‌ی زندگی من به کوشش‌ها و اشتغالات ادبی گذشته است. و از همان آغاز کودکی شیفته ادبیات شدم و این برترین شیفتگی زندگی من و سرچشمه بزرگ خواهشهایم بوده است»^۱.

آنچه از نامه‌های او برمی‌آید در کودکی مرتب در کلیسایی که توسط عمویش اداره می‌شد شرکت می‌کرد. هیوم وقتی وارد دانشگاه ادینبرا و با شکاکیت قرن هجده روبرو می‌شود و اجمالاً با « آثار نیوتن، لاک، برکلی و بیکن، دکارت، پاسکال و... به سال ۱۷۲۲م آشنا می‌شود و پیشرفت علوم طبیعی و درماندگی مسیحیت کلیسا را می‌بیند این شکاکیت به او نیز سرایت می‌کند و نوشته‌های مذهبی دوران کودکی و اوایل نوجوانی خویش را به آتش می‌کشد»^۲.

هیوم در طول عمر خویش چند صباحی مسئولیت اجتماعی نیز داشته است. او در سال ۱۷۴۵ دعوت ژنرال کلر را برای همراهی به عنوان دبیر خصوصی‌اش پذیرفت بعداً مدتی در سال ۱۷۵۲ کتابدار «دانشکده وکلای مدافع» در ادینبورگ شد و در سال ۱۷۶۴ در پاریس دبیر

۱. هیوم - کتاب تاریخ طبیعی دین ص ۱۵ - «در ابتدای کتاب مقاله‌ای از هیوم به نام زندگانی من»

۲. هیوم - جستاری در باب اخلاق - مقدمه ص ۲ - ترجمه: مجید داودی